
„O stromech a o přírodě“

grafika: soubor linorytů a frotáží

Knihovna JU - PF

3115172732

Autor: Simona Jezdinská

Vedoucí diplomové práce: doc. Ludvík Vacek, ak. mal.

Datum odevzdání: 28. dubna 2006

University of South Bohemia

Pedagogical Faculty

„About the Trees and Nature“

Graphic arts: Including a set of linocuts and transfers of barks

Name: Simona Jezdinská

The Head of dissertation: doc. Ludvík Vacek, ak. mal.

Date: 04/28/2006

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „O stromech a o přírodě“ vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

V Českých Budějovicích, dne 21. dubna 2006

S. Jodimská'
.....
podpis diplomanta

Poděkování

Děkuji za odborné vedení panu doc. Ludvíku Vackovi, ak. mal. a panu Mgr. Vlastimilu Tetivovi za jeho odbornou pomoc a získání pramenů k teoretické části diplomové práce.

Anotace

Diplomová práce se skládá ze dvou částí, části praktické a teoretické. Praktická část obsahuje soubor 20 kusů linorytů a frotáží na téma „O stromech a o přírodě“. Téma je zpracováno klasickou technikou linorytu formátu A4 a frotážemi – obtisky kůry (A4 - A1). Podkladem pro tisk linorytů je dýha, pro podtrhnutí výrazu struktur kůr. Soubor je ještě doplněn fotodokumentací.

Náplní teoretické části je rozvíjení přírodních motivů ve vybraných dílech současných českých umělců - grafiků a realizace techniky frotáže a linorytů, jejich význam ve výtvarné praxi a v užití k tvůrčí činnosti v pedagogickém procesu.

Annotation

My dissertation consists of two parts, both practical and theoretical. First, there is a set of twenty linocuts and transfers of the barks of the trees on the topic *About the Trees and Nature* within the practical part. I dealt with the topic by the classic technique of linocut in the size of A4, and by the transfers of the barks (A4 - A1). Veneer is the base of printing for the sake of having the expression of structure of the bark emphasized. The set is completed by photographic documentation.

In the theoretical part, on the other hand, you can see developments of natural motives in certain works of contemporary Czech graphic artists, as well as the implementation of the techniques of linocuts and transfers of barks. You can also see their importance in graphic experience and in practical use in creative activities within the educational process.

<u>Obsah</u>	
1. Úvod	8
2. Rozvíjení přírodních motivů ve vybraných dílech současných českých umělců - grafiků. Od roku 1945 až do současnosti	10
2.1. Úvod	11
2.2. Ladislav Čepelák	11
2.2.1. Jan Šafránek	13
2.3. Sdružení českých umělců grafiků Hollar	14
2.3.1. Ota Janeček	14
2.3.2. Jiří John	15
2.3.3. Jaroslav Chudomel	16
2.3.4. Antonín Odehnal	17
2.4. Severočeská grafika	18
2.4.1. František Hora	18
2.4.2. Milena Pilná	19
2.4.3. Alena Bílková	19
2.5. Alois Toufar	20
2.6. Jihočeská grafika	21
2.6.1. Miloslav Nováček	21
2.6.2. František Peterka	22
2.7. Závěr	23
2.8. Obrazová příloha I.- obrazový doprovod k textu	24
3. Realizace frotáží a linorytů a jejich význam ve výtvarné praxi a v užití k tvůrčí činnosti v pedagogickém procesu	25
3.1. Stručná charakteristika grafických technik – linorytu a frotáže	26
3.2. Využití grafických technik linorytu a frotáže v pedagogickém procesu	27
3.3. Užití těchto technik a tématu k tvůrčí činnosti v pedagogickém procesu na ZUŠ	28
4. Vyjádření a objasnění přístupů a osobních záměrů tvorby diplomové práce	30
4.1. Inspirační zdroje: Esej na téma: „O stromech“	31
4.2. Praktická část diplomové práce	34
5. Závěr	35
6. Seznam literatury	36
7. Obrazová příloha II. Fotodokumentace	37

1. Úvod

K lásce ke stromům, k přírodě a vlastně ke všemu živému i k výtvarnému umění mě už odmalička vychovávali rodiče.

Jaká je to nádhera zastavit se v parku, v lese či kdekoliv jinde, kde svou majestátností se vzpíná strom, a pohlédnout mu do koruny, která zkrášluje přírodu, tak jako vlasy kráslí ženu, a jejíž větve jakoby se chtěly dotknout Slunce. Když obejmu jeho kmen, cítím tepot proudící mízy a mohu meditovat při jemném šepotání lístků. Je to kmen, který má kůru v mládí hladkou a věkem se proměňující v silnou borku s hlubokými vráskami a prasklinami, které mi připomínají vrásky na tváři starého člověka.

Každý z nás vidí strom jinak. Jinak jej vidí například lesníci a dřevorubci. Jeho pěstování a těžba je pro ně obživou, zatímco třeba biologové jej analyzují do poslední větvičky. Jinak se na strom dívají umělci, básníci a spisovatelé. Ale pro všechny lidi je společné to, že jsou stromy pro nás zdrojem našich potřeb. Dokonce je potřebujeme k přežití, protože vytvářejí kyslík, který je předpokladem naší existence. A přece si jich nevážíme! V Jižní Americe se dokonce kácí a vypalují deštné pralesy, které jsou „plicemi naší planety Země“. Proto bychom se měli o ně starat a chovat k nim úctu, nikoliv je vraždit.

„Kus dřeva je stránkou v té nejbohatší knize, kterou znám a kde i já mám svůj záznam – v knize života. Ty dřevěné životní záznamy píšou kromě kambia, mízy, pletiv a buněk i voda, vítr, slunce a země. Strom, nádherný už za života, zanechává po sobě svým dřevěným tělem svědectví možná ještě krásnější. Fotosyntézou – zázrakem proměňování – nám i stromy umožňují vůbec žít holý život. Dost dlouho jsme to netušili, ale teď to víme. Přimlouvám se, abychom dnes stromům začali za to tisíceleté soužití oplácet. Alespoň účinnou ochranou před námi samými.“

Už odpradáвна byl strom uctíván mnohými kulturami – důkazy o uctívání posvátného stromu po sobě zanechala různá svědectví, která jsou možná najít v umění, mytologii, dějinách, literatuře, v ceremoniích a rituálech, a v zákonech. Můžeme je také nalézt v tradicích a vyprávěních prostých venkovanů různých kultur celého světa. Naši předkové si vytvořili řadu legend. Staří Keltové, podobně, jako původní obyvatelé Japonska, věřili, že duše stromů a lidí se navzájem převtělují. Zde pak vznikla teorie stromokruhu. Každý z nás má svůj strom, odpovídající určitému časovému období narození (sakura, dub, jasan, oliva), jiné patří delším časovým údobím. Strom tak můžeme chápat i trochu více abstraktně. Avšak na rozdíl například od hvězd jsme schopni se k tomu skutečnému stromu přitisknout a obejmout ho. Koneckonců není důležité, v jakém stromokruhu jsme se narodili. Stromy tu žijí s námi i v nás. Je jen na nás, zda budeme žít s nimi. Strom a člověk prostě patří k sobě.

Každý stát má i své památné, staré stromy, které uctívá jako živé památníky slavných historických událostí, spjatých s událostmi i významnými lidmi.

Úctu ke stromům chovám i já. Strom vnímám jako tichého přítele svých procházek. Při těchto procházkách vznikl také soubor linorytů a frotáží na téma „ O stromech a o přírodě“ motivem různých povah neboli struktur kůr stromů.

V teoretické části se zabývám českými grafiky, v jejichž dílech se rozvíjely přírodní motivy a jejichž zdrojem inspirace byl motiv stromu.

2. Rozvíjení přírodních motivů ve vybraných dílech současných českých umělců - grafiků.
(Od roku 1945 až do současnosti).

2.1. Úvod

Na úvod této teoretické části bych se chtěla zmínit o tom, že někteří umělci po celý svůj život utíkají od jednoho tématu ke druhému, ve snaze najít sama sebe i druh výrazového prostředku – ať je to malba, kresba či grafika.

Po druhé světové válce došlo u nás k velkému rozmachu grafické tvorby, o který se zasloužila zvláště generace, jež začala do českého umění vstupovat v polovině 50. let. Tato generace byla převážně vychována v grafickém ateliéru na pražské Akademii výtvarných umění (AVU) nebo na Vysoké škole umělecko-průmyslové (VŠUP). Zde si budoucí umělci grafici osvojovali řemeslně technické dovednosti. Jejich tvorbu ovlivnila poetika a moderní umění. Stejným směrem se vyvíjela i grafika v 60. a 70. letech. Díla z tohoto období jsou z větší části laděná lyricky a z některých cítíme sociální patos. Okruh námětů se nevyhýbá žádným žánrům po roce 1945, naopak je účinně aktualizuje. Častým motivem pro grafické listy se stalo květinové zátiší, krajina, figurální kompozice a veduta.

Zaměřila jsem se proto na tvorbu českých grafiků po roce 1945 až do současnosti, kteří větší část svých děl věnují rostlinným motivům, přírodě a jejím rozmanitostem.

Jedním z grafiků, kterého po celý život inspirovala příroda, byl zasloužilý umělec Ladislav Čepelák; mnozí žáci z jeho grafického ateliéru na AVU v tomto žánru pokračovali.

2.2. Ladislav Čepelák

Grafik, narodil se 25. 6. 1924 ve Veltrusích. Původně se vyučil zámečníkem. V letech 1944 – 45 studium ve škole Mánesa, 1945 – 1950 studoval na AVU v Praze, v ateliéru prof. J. Želivského, V. Nechleby a V. Rady. Potom přešel do grafického ateliéru k prof. V. Silovskému u něhož studia dokončil. Roku 1953 – aspirantura na Akademii výtvarných umění v Praze, 1953 – 1967 – odborným asistentem na AVU (u prof. V. Silovského a V. Tittelbacha), 1967 – jmenován docentem (vedení grafických technik) na AVU, 1970 – pověřen vedením grafického ateliéru na AVU, 1980 – byl jmenován zasloužilým umělcem, 1987 – jmenován profesorem na Akademii výtvarných umění.

Čepelákova tvorba je velmi rozmanitá a bohatá. Zpočátku kreslil lidi, které důvěrně znal od dětství, a s nimiž se potkával jak v okolí Veltrus, tak i v Povltaví. Tam našel témata pro své první kresby a lepty. Až později se pozorně zahleděl do krajiny, začal kreslit vesnická stavení, stohy slámy, pole a cesty, osamocené stromy a oblaka nad nízkým horizontem.

Tak, jako krajinář Antonín Slaviček byl motivován rodnou krajinou Kameníček či Hnězdnem, tak i Ladislav Čepelák nacházel inspiraci v krajině, která mu byla blízká. V 50.- 80.

letech 20. století vytvořil neskutečné množství kreseb a grafických cyklů, v nichž se nejčastěji objevují motivy z oblastí Povltaví, Ješína, Kralovic, Otrub a ze Svrkyně.

V Povltaví v letech 1952–1958 se zúčastnil úkolové akce na zobrazení Povltavské krajiny. Jezdil kreslit do okolí Zvíkova, Orlíku, Kamýku i na Příbramsko. Avšak na svých cestách se setkával s lidmi, se kterými pak vysedával v okolních hospodách, které ho začaly zajímat více, než okolní krajina. Kreslil je a tím tématicky navazoval na motivy z vesnických tancovaček a balů ve Veltrusích. Odsud pocházejí cykly: „Hospody“, „Krajiny z Povltaví“ a „Zátiší“.

V letech 1959–1961 pracoval v Ješíně. Zde soustředil pozornost na krajinu a její detaily. Kreslil vjezdy do vsí, domy seskupené kolem návsi, lány polí, které se táhnou až kamsi za obzor, polní cesty, stopy kol traktorů a další charakteristické znaky krajiny. Tak vzniknul cyklus „Pole“ a „Slánská krajina“.

V letech 1961–1967 své náměty čerpal v Kralovicích. Od jara do zimy procházel krajinou, dlouho ji pozoroval a kreslil ji, než se dobral podstatných rysů a charakteru. Místo vsí a jednotlivých stavení se omezil na široce rozprostřené lány polí, oddělené strohou linií horizontu od oblohy. Od roku 1964 tedy vytváří dílčí grafické cykly, krajinu podrobenou lidmi – zemědělci. Mezi grafickými technikami začal dávat přednost akvatintě před čárkovým leptem. Do tohoto období spadají cykly „Hnízda“, „Pavučiny“, „Tání“, „Stromy“ a „Oblohy“.

Cyklus „Otruby“ zpracoval v letech 1967–1977. Čepelák stále více zjednodušoval a zvýrazňoval prvky, které nacházel v krajině Slánska. Obracel pozornost k jednotlivým předmětům a věcem pro jiné nezajímavým: osamělým stromům, opuštěným ptačím hnízdům, pavučinám, suchým listům, travinám a obilí. Cykly „Sněhové brázdy“, „Listy“ a „Orba“ (obr.č.1) a ilustrace ke knihám Ch. Brontëové, V. Holana pocházejí právě z tohoto období.

Roku 1977 své motivy pro akvatinu a litografii čerpá v krajině Svrkyni. Nepřestává mít zájem o slánskou krajinu a její proměny. Soustavně kreslí v polích a zároveň se vrací k záznamům svých kreseb z pobytů v Ješíně, Kralovicích a Otrubách, vznikají cykly „Zimní pole“, „Hnízda“, „Oranice“ (obr.č.2) a „Pole“.

Jak postupně Čepelák měnil místa svého pobytu a sžíval se s různou krajinou, poznával, že je třeba zapamatovat si a poznamenat každou podrobnost, každý detail, protože může mít pro charakteristiku kraje a pro sdělení o něm svůj význam. K některým cyklům se Čepelák vracel a dal jim novou podobu. Je jedním z mála umělců, který zaměřil svou pozornost jedním směrem, a to ke krajině. Z grafických technik nejvíce používal lept, akvatinu a litografii.

Ateliér Ladislava Čepeláka na Akademii v Praze vychoval mnoho žáků v oboru grafiky. Jedním z nich byl i Jan Šafránek, jehož tvorba Ladislava Čepeláka do jisté míry ovlivnila.

2.2.1. Jan Šafránek

Malíř a grafik, narodil se 11. 4. 1947 v Praze. Studia: vyučen houslařem a opravářem varhan, 1973 – 1976 navštěvoval soukromá studia u akad. mal. Jiřího Eislera, v letech 1976 – 1982 na AVU v Praze, v ateliéru prof. a zasl. um. Ladislava Čepeláka.

Jan Šafránek byl jedním z pokračovatelů Ladislava Čepeláka, hlavně, co se týče grafického vyjádření a výběru témat. Již v době studia na AVU v ateliéru grafiky Čepeláka se snaží dokumentovat vlastní principy hledání, konfrontaci sebe sama se světem a přitom najít svůj neotřelý pohled na svět věcí a jevů. Šafránkovy grafické listy se vyznačují neobvyklým zpracováním. Ke svému výtvarnému grafickému projevu si vybral jednu z nejstarších a nejobtížnějších grafických technik - dřevořez. Díky této technice dokáže vyjádřit nejen jadrnost, kompoziční uspořádání a pečlivé vedení linie, ale i odstíny černých a bílých ploch s jemnými přechody šedí, a v neposlední řadě i lapidárnost grafického sdělení, kterou naznačil již v diplomovém úkolu, kdy vytvořil cykly „Údolí Berounky“ a „Poutě“.

Šafránek dává přednost přírodnímu prostředí, monumentalitě krajiny i jejímu detailu, stejně tak jak je tomu v grafických dílech L. Čepeláka. Šafránkovy cykly „Lopuchy“, „Voda“, „Krajina u Hudlic“ a „Tráva“ z roku 1981 nebo cykly „Kořeny“, „Námraza“ a „Rybníky“ (1983) dokládají jeho reálný, avšak trochu lyricky podbarvený výraz. Tvorba Šafránka je ovlivněná německou expresí, dílem Ch. Doudleta a tradicí japonského dřevořezu. Snaží se zachytit proud linií s jistou expresí, neklidným vyhocením výrazu jak v kresbách, tak i v dřevorytech. Zkouší tu únosnost zkratk a deformací, jak je možné vidět i v dalších cyklech „Obilí“ (1984 – 1986) a „Klasy“ a v kresbách „Strniště“. Soubor kreseb a dřevořezů s názvem „Pastviny“, „Kukuřice“ a „Obilné pole“ (obr.č.3.) mají až expresivní výraz, navenek se projevující vyhocenou dramatickou spleť čar a shlukem linek.

2.3. Sdružení českých umělců - grafiků Hollar

Grafici, kteří rozvíjeli ve své tvorbě rostlinné motivy, byli Ota Janeček, Jiří John, Jaroslav Chudomel a Antonín Odehnal. Tito grafici byli členy spolku Sdružení českých umělců - grafiků Hollar.

Sdružení českých umělců - grafiků Hollar bylo založeno roku 1917, těsně před vznikem SR. Mezi první členy patřili například Max Švabinský, T. F. Preissig, František Kupka, V. Stretti a František Bílek. Vystavoval s nimi i V. Silovský, František Tichý, Cyril Bouda, Bedřich Sklenář a Kamil Lhoták. Mezi vystavující patřil i Janeček, John, Chudomel a Odehnal. Činnost sdružení byla velmi různorodá. Spolek Hollar se zaměřil na rozvíjení a zveřejňování české grafické tvorby nejen u nás, ale i v zahraničí. Toto sdružení funguje dodnes.

2.3.1. Ota Janeček

Grafik, malíř, sochař, narodil se 15. srpna 1919 v Pardubičkách u Pardubic a zemřel 1. července 1996 v Praze. Studia: Studoval kreslení na ČVUT u C. Boudy a Umělecko-průmyslovou školu v Praze (1941 - 42) u J. Nováka; byl členem Spolku výtvarných umělců Mánes (od 1943) a SČUG Hollar od roku 1945. V roce 1985 byl jmenován zasloužilým umělcem.

V počátcích tvorby byl inspirován dílem Amedea Modiglianiho, pak kubismem a v padesátých letech sleduje vlastní variantu poetického realismu. V období poetického realismu vytvořil grafický cyklus „Trávy“, „Ptáci“ a „Stromy“. V 60. letech přechází k nefigurativní tvorbě a geometrické abstrakci. V kompozicích organických tvarů nachází zase lidskou postavu.

Reminiscence na kubismus, ačkoliv značně transformovaný, pak provází celou další tvorbu. Od 70. let se v jeho tvorbě prolínají realistické a fantazijní postupy v osobitém projevu. Vytvořil řadu knižních ilustrací, poštovních známek, textilních a keramických děl a šperků.

Ota Janeček vnesl do poválečného umění hluboký vztah k přírodě, která byla jeho základním inspiračním zdrojem. V roce 1984 vytvořil neobyčejně jemným rukopisem cyklus „Trávy“ technikou barevné suché jehly.

Dával přednost jednoduchým grafickým technikám, zvláště pak linorytu, litografii a suché jehle. Nejvíce se věnoval barevné suché jehle tištěné z jedné desky, ve které Janeček nemá konkurenci. Touto technikou byl vytvořen například již zmíněný cyklus „Trávy“ (obr.č.4).

2.3.2. Jiří John

Malíř a grafik, narodil se 6. 11. 1923 v Třešti, zemřel dne 22. 6. 1972 v Praze. Studia: Studoval na tatiní grafické škole 1945 – 46 u prof. J. Kaplického. Od roku 1964 učil na AVU v Praze, jmenován ocentem. Byl členem Umělecké besedy, tvůrčí skupiny UB 12 a SČUG Hollar.

Jeho výtvarný projev formovala bezpochyby krajina a život Vysočiny, kde se narodil, a proto se Vysočina stala objektem jeho uměleckého zájmu.

V grafikách Johna nacházíme snové opary mlh, dění půdy během čtvero ročních dob i hemžením brouků ve vyorané brázdě, či tajemné kontury keřů. Čerpal také z hlubin lesních porostů a z její nepropustnosti. Stejně tak, jako v díle Jaroslava Chudomela, má zde krajina poetický ráz, kde se snoubí horizont s nebeskou bání.

Kompozice grafických listů byly jakoby sestrojeny z lineární konstrukce obrazové skladby; John měl smysl pro střídme barevnosti lokálně tónovaných ploch celků i detailů – např. v grafickém listu „Tráva“ (obr.č.7)

Vrozená senzibilita a bohatá představivost se u něj rozvíjely v konfrontaci empirických životních zkušeností s intenzivními vjemy zážitků literárních a uměleckých. První grafiky byly vytvořeny pod vlivem jeho vzorů Mikoláše Alše a Josefa Lady, brzy začala vznikat díla spojením inspirace těchto dvou velkých umělců a vlastní tvorby. Jednak je interpretoval z uvedených inspirací v kolorovaných kresbách na motivy lidového života a říkanek, jednak ve střídme barevných akvarelech zpracovával vlastní pozorování figurálních dějů a především přírody kraje.

Od básnického přístupu k vidění světa přešel na zcela konkrétní zážitky smyslů i úvah nad přírodou a člověkem, nad věčným koloběhem vznikání a zanikání či věčnou proměnou hmoty dotýkané světlem. Hmota a světlo byly hlavními aktéry Johnových grafik a obrazů. Jako bytostný lyrik a optimista zpodoboval krajinu v duchu starého holandského „stilleven“ jako přírodní zátiší, složené z elementárních útvarů organických i geometrických.

Umělcovým rodným krajem byla Vysočina, která jej zřetelně ovlivnila v jeho hledání námětů a témat. Krajina, příroda, lesy a přírodní produkty jsou náplní téměř na všech jeho obrazech.

V polovině 60. let John onemocněl nevyлéčitelnou nemocí a v jeho tvorbě začalo přibývat na dramatičnosti. Kolorit začal chladnout a jemné harmonické nuance byly vystřídány čím dál většími tvrdými kontrasty. V tomto období se staly jeho námětem motivy zániku, jako například přeražený kmen, zlomený pramen rákosí, lebka nebo přezrálé ovoce. V letech 1970 – 1971 vytvořil grafické cykly „Mrzne“, „Zamrzlá tuň“, „Zima“, „Poslední sníh“ a „Tající sněhy“. Roku 1972 Jiří John zemřel.

2.3.3. Jaroslav Chudomel

Grafik a kreslíř. Narodil se 7. 2. 1929 v Praze – Hostivaři. Studia: Studoval na grafické škole v Praze u prof. K. Müllera 1945 – 1949, v letech 1950 – 1955 studoval na AVU, ateliér prof. V. Rady a V. Silovského. 1962 – 1970 byl členem SČUG Hollar a tvůrčí skupiny RADAR 1965 – 1967. V roce 1979 byl Jaroslavu Chudomelovy udělen titul zasloužilý umělec.

Grafika Jaroslava Chudomela byla ze začátku pohledem do typických křivolakých uliček velkoměsta Prahy, Hostivař, která mu byla nejen inspirací, ale i dlouholetým bydlištěm. Avšak postupem času nízké domky ustoupily panelové výstavbě, zmizely křivolaké uličky a Chudomelovým zdrojem inspirace se začala stávat krajina.

Kvůli námětům z krajiny - starým stromům a keřům, vodním plochám a rozkvetlým loukám, podnikal Chudomel stále častěji malířské výpravy za hranice „svého města“. Postupně se tak úplně přemístil do kopcovitých zvrásněných krajin v okolí Zálesí na Maršovicku a na Českolipsko, kde zachycoval přírodní scenérie české krajiny.

Jeho motivy a témata, jsou na první pohled nenáročná a prostá. Bezprostředně se totiž inspiruje všedními zážitky dne, životem kolem sebe, prostředím, kde žije a přírodou. Pracuje černě i barevně na rozměrných grafických listech technikou dřevořezu, linorytu a dřevorytu. Chudomelovy černo - bílé i barevné dřevořezy tak mají monumentální výraz. Při výběru motivu pro své dřevořezy čerpá ze svých skic vytvořených v krajinném plenéru, kde zachycoval krajinu lesů, kopců a rybníků, louky a pastviny se zvlnělými křivky návrší v horizontu a romantická údolí. Toto pojetí můžeme například vidět v grafických listech „Krajina“, „Z Benešovska“, „Alej“ nebo v cyklu „Pole“ (obr.č.6) aj.

Zhruba od 70. let se v jeho tvorbě objevují velké listy s námětem starých stromů v opět čistě grafickém pojetí energicky zpracovaného dřevořezu černých, šedých a bílých ploch.

2.3.4. Antonín Odehnal

Grafik a malíř, narodil se 15. 4. 1931 ve Skalici nad Svitavou. Studia: Studoval na SUPŠ v Brně, v ateliéru užité malby u profesorů E. Hrbka, Z. Juny, B. Laciny, J. Lukeše v letech 1949 – 1953, 1953 – 1959 AVU v ateliéru grafiky u prof. V. Silovského. Byl členem Svazu Výtvarných umělců, spolku SČUG Hollar a od roku 1996 ve Sdružení Q Brno.

Grafika Antonína Odehnala je pestrá. Souborem suchých jehel „Pražské ulice“ absolvoval na AVU. Posléze se věnoval tématu sportovců, které jej lákalo již během studií na akademii. Grafiky byly spíše figurálního rázu, ale vedle tématu sportovců a pracovních motivů zde můžeme najít také téma krajiny, které je další doménou Antonína Odehnala, stejně tak, jako komorní grafika – ex libris. Časté pobyty v Krušných horách a tamní zdevastované lesy ho inspirovaly k vytvoření cyklu „Krušné hory“.

Další tématicky laděné grafické listy plné poezie a básnické transformace byly lepty s náměty, které Odehnal čerpal na jižní Moravě. Těm se začal věnovat také od šedesátých let.

Na sklonku 70. let vyvábí emotivně působivé až drastické lepty. V jeho námětech se vyskytují torza stojících, téměř nebo úplně mrtvých stromů. V pozadí jsou konfrontována s kompoziční dominantou vyvrácených stromů a pařezů, podaných v zoomorfní transformaci odkazující až k snovým vidinám apokalyptických zrůd.

V cyklech „Vrby pod Pálavou“ a „Zaplavený les“ (obr.č.5) z roku 1980 našel nové polohy svého výtvarného vyjádření. V mnoha variantách se odpoutal od optického zobrazení skutečnosti a za pomoci rezerváže a uvolněného dynamického rukopisu vytvořil díla osobité autorské výpovědi a impresionistické vize. Krajiny cyklů z posledních let „Slepé rameno“, „Mrtvý strom“ a „Pálavské imprese“ působí až barokním dojmem. Jsou laděny v tmavších tónech a je v nich rozehrána škála mnoha odstínů šedé v měkkém splývavém rukopisu, popírající lineární charakter grafiky ve prospěch malířského vyjádření.

Pro Antonína Odehnala je charakteristická určitá tvrdost a drsnost, s níž vyjadřuje již zmíněné sportovní či pracovní náměty. Nejvíce se oprostil od realistického zobrazení v listech s náměty lužních lesů, které na diváka působí s jistou lyričností až duchovností, a u některých leptů jistou drastičností. Díky krajinným motivům dospěl dokonalým využitím rezerváže a akvatinty až k popření klasického rukopisu leptu. Dociluje tak k dojmu grafické malby.

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA -8-
Husova 458, 370 05 České Budějovice

2.4. Severočeská grafika

Výtvarné umění severních Čech je charakterizováno pestrostí a různorodostí danou přírodními krásami i rozsáhlými proměnami průmyslového kraje. Tato skutečnost se odráží ve všech druzích výtvarných děl, a to i v grafice.

Ačkoli byl František Hora převážně malířem, zařadila jsem ho mezi grafiky. V jeho tvorbě je totiž úsek věnovaný grafice, linorytu s přírodními motivy, stromy.

2.4.1. František Hora

Malíř a grafik, narodil se 22. 11. 1913 ve Vosí na Klatovsku. Studia: Studoval na umělecké škole Mánes v letech 1941 – 46 u malíře a grafika Václava Beneše.

Františku Horovi učarovala krajina na přelomu 40. a 50. let dvacátého století. Nejvíce jej inspirovala krajina v Severních Čechách, kam se natrvalo přesídlil. Ačkoliv byl především malířem, v jeho tvorbě se můžeme setkat i s grafickou tvorbou, v níž sledujeme konfrontaci malířského a grafického přístupu. V malbě je tento přístup určen pevným vymezením barevných ploch a konfrontací ploch hladších s výrazně strukturovanými. Rysy zdůrazněné skladebnosti vykazuje i autorova grafická tvorba. Jednotlivý prvek sledované skutečnosti (reliéf krajiny, siluetu stromu či stavby) charakterizuje kresbou pevně vymezený tvar. Ten je ve své podstatě organický, třebaže stylizovaný, s výrazným smyslem pro kompoziční celistvost. V díle „Košťálov“ (obr.č.8) kresebná působnost je umocňována v síle vedených linií i intervalů rozmanitou šrafurou, která nahrazuje modelační a prostorotvorné vlastnosti koloritu. I když v ní převládá rovnoběžné řazení linií, nalézají zde zároveň bohatší uplatnění, a co do škály opakovaně používaných tvarů, i prakticky nevyčerpatelnou zásobu možností volby šrafur, např. V grafických listech tohoto typu, který je pro Františka Horu nejtypičtější, vyniká také důraz na nečleněné černé plochy a působivé partie bílé a obrysové kresby. Zvláštní pozornost si v této souvislosti zaslouží také motivy stromů podtrhující niternost výrazu.

Až na ojedinělé výjimky převládá v Horově tvorbě zájem o krajinu volnou a přírodní, která je člověkem přetvářena spíše v minulosti, vždy však obydlená a v pozitivním slova smyslu poznamenaná přítomností člověka a společnosti.

2.4.2. Milena Pilná

Malířka a grafička v Mostě, narodila se 26. 2. 1923 v Červeném Hrádku. Studia: vystudovala VŠUP v Praze r. 1940 – 47, v ateliéru prof. F. Kysely a J. Kaplického.

V díle Mileny Pilné se střetává malba s kresbou a grafikou. Autorka prostředkem kresby sleduje a zaznamenává optický vjem krajiny, aby jej převážně v barevné litografii dále stylizovala a barevně přetvářela ve smyslu zdůraznění dominantních barevných odstínů, které podtrhují význam energické linie. Zvláštní pozornost si však v autorčině díle zaslouží volný cyklus stromů vznikající v letech 1962 – 1974. Inspirována stálým vizuálním kontaktem s přírodou, Pilná zde vycházela z bezprostředního kresebného záznamu, přizpůsobovaného výrazovým možnostem suché jehly a litografie.

Tvarově členité, romantické siluety stromů byly jakoby vystřiženy ze svých původních prostorových souvislostí a zvláště kmeny byly povyšovány na svébytný objekt výtvarného zájmu. Toto pojetí dovolilo autorce využít zvolený motiv ke sdělení hlubší filozofické povahy. Strom je v mnoha případech v siluetě i detailu povrchové struktury srovnáván s lidskou postavou a je uváděn do role obrazného nositele lidských osudů. (Např. v díle „Strom“ obr.č.9).

Podobně, tedy metaforou lidského těla ke stromům, nahlížím na své grafiky i já. Stromy totiž podle mě mají mnoho společného s námi lidmi. Tento myšlenkový podtext lze dále vytyšit v grafických listech s motivy biogeneze, kde kontrastně barevný, oslňující květ vyrůstá z bizarních struktur ztrouchnivělého kmene.

2.4.3 Alena Bílková

Grafička a sklářka, narodila se 13. 9. 1946 v Ústí nad Labem. Studia: vystudovala sklářskou SUPŠ v Železném Brodě 1964 – 1970, VŠUP v Praze 1964 – 70 u prof. S. Libenského.

Alena Bílková pro svá výchozí kompoziční schémata a podoby jednotlivých prvků vychází z vnímané krajiny a jejích detailů. Grafické listy jsou rozměrné jak ve formátu tak i kompozičním řešením, a to i v případě, že jde o drobnější formát. U prací inspirovaných krajinou nejde jen o pouhý popis viděného, ani o iluzivní grafický přepis. Autorka zřejmě vychází z hlubokého prožitku, který je podnětem jejího grafického výrazu. Celek grafického listu je chápán jako plocha členěná spíše rytmizovanou lineární strukturou, konfrontovanou s konkrétními prvky, které zachycuje v podobě výtvarné stylizace. Lineární rytmizace prostupuje až do polohy nápaditě volených šrafur, působících zároveň jako prostorotvorný prvek. Důležitou roli hraje v kompozici horizont, který se nejednou stává dělicí čarou, je jakýmsi zrcadlem, které dovoluje nalézat tvarové paralely „mezi motivy země a oblohy“. (Obr.č.10)

2.5. Alois Toufar

Malíř a grafik. Narodil se 28. 4. 1919 v Brtnici. Studia: Studoval na PF ve Znojmě 1933 – 1935 pak na PF v Brně v letech 1950 – 1955.

V Toufarově tvorbě se nachází tři vývojové etapy – realistická, geometricky - stylizovaná a fantaskní. Jeho zájem se soustřeďuje na drsné, okoralé a popraskané struktury. V realistickém období se objevují kůry stromů, brázdy polí a kameny. V geometricky - stylizovaném období nevyužívá jen těchto struktur, ale i podkladového drsného papíru. V posledním fantaskním období odhaluje biologickou i psychologickou podstatu těchto struktur. Jeho, řekla bych až dychtivost v zachycování rozpukaných a okoralých struktur, mají však hlubší smysl. Divák v nich nevidí jen rozpraskanou kůru stromů, rostlinné a živočišné tkáně, ale i jakýsi vzbláznivý a pulzující život jež proudí všemi těmi labyrinty jizev a ran nejen z následků živlů - hromů a blesků, ale i ničivé síly člověka, který bezohledně pustoší vše živé kolem sebe.

Jeho grafiky se zájmem o strukturu jsou velice působivé a evokují divákovi pohled například na zápasy kořenů – „Okruh jedné myšlenky“, obličej starého smutného člověka v kůře stromu – „Nešťastný strom“, démona stromu – „Ošklivost“ atd.

Strom svými kořeny hluboce vzrostlý do země, s korunou vzpínající se ke slunci a zmítanou větry, strom s popraskanou kůrou a hlubokými jizvami, olámaný vichřicí a zraněný bleskem, ale přece jen každého jara znovu rašící novými výhonky, pukající křehkými květy, přinášející oblé plody, stává se Aloisovi Toufarovi ústředním symbolem vlastní tvorby a lidského života vůbec. Časem se jeho symbol proměňovala a prohluboval, stával se niternějším.

Například v dílech „Tektonika mého stromu“ (obr.č.11) a „Struktury mého stromu“ (obr.č.12) aj.

Toufar, A.: Obrazy – kresby, vydala Oblastní galerie Vysočiny v Jihlavě, OGV Jihlava – duben – květen 1969)

Toufar, A.: výbor z díla, výstava k umělcovým nedožitým šedesátinám) Oblastní galerie Vysočiny v Jihlavě

2.6. Jihočeská grafika

Chtěla bych zde uvést alespoň dva zástupce umělců – grafiků pocházejících z Jižních Čech, kteří čerpali své náměty z rostlinných motivů. Především to byla grafika Miloslava Nováčka a Jiřího Tichého.

2.6.1. Miloslav Nováček

Grafik, kreslíř a ilustrátor. Narodil se 22. července 1923 ve Včelné u Českých Budějovic a zemřel 13. září 1994 tamtéž. Studia: Studoval polygrafii na soukromé škole. Od roku 1958 byl členem Svazu českých výtvarných umělců grafiků Hollar.

Také Miloslav Nováček patří k těm umělcům – grafikům, jehož inspirace pramení z přírody - z rostlinných motivů. Měl bezprostřední vztah k přírodě a ke krajině jižních Čech, kde se narodil. Ta se mu stala jeho hlavním námětem grafických listů. Příroda a výtvarné i písemná lidová tvorba spolu se zážitky z dětství mu byly jakýmsi jeho zázemím, které ozvláštňovalo jeho výtvarný projev. Jeho zájem o lidovou tvorbu promítal do svých děl, ať to byly grafické listy květin nebo žánrové obrázky ze života v jihočeské vesnici a krajině. Náměty čerpal i z rostlinných detailů trav, květin atd. (Obr.č.13 a obr.č.14)

V grafických listech není ani náznak naturalismu, ale najdeme v nich symboly a znaky vlastní lidové tvorbě. Rudé růže, černý kohout, srdce, strom, měsíc, pták, ryby a terče vyprávějí o osudových setkáních, o lásce, touze, strachu i smrti. Znaky a symboly tu nikdy nebyly řazeny v prosté následnosti jako u lidové tvorby. Nováček je uváděl do nových nezvyklých vztahů, spojoval je do fantaskních podob, například okřídlených ryb či hvězdných stromů.

K lidovému umění tu má nejblíže nápadné jednoduché siluety objektů, věcí a rostlinných motivů - siluety stromů, trav, květin, které tvoří černé jádro na bílém pozadí. Pracuje s kontrasty bílých a černých nebo barevných ploch, které jsou základem veškerého jeho grafického projevu.

Nováček, M.,: Grafika, březen – duben, Galerie Hrozen, České Budějovice, 2003

Nováček, M.,: – Čas míru, kresby a grafika, vydala Alšova jihočeská galerie V Hluboké nad Vltavou, 1983

2.6.2. František Peterka

Malíř, grafik a ilustrátor, narodil se 26. 4. 1920 v Oltyni u Tábora. Studia: Studoval na AVU v Praze v ateliéru grafiky u prof. Vladimíra Pukla. Roku 1958 se stal členem SČUG Hollar.

Náměty pro své grafické listy František Peterka, čerpal ze svého rodného domova. V jeho raném díle se nachází realistické pohledy na vesnici, v níž žil. Později však čerpal motivy pro své grafiky z přírody, která se stala jeho nevyčerpatelným zdrojem jeho inspirace.

Realistická popisnost se časem stále více proměňovala ve významové symboly a na skutečnost nazíral jakýmsi vnitřním zrakem – imaginativního vyjádření.

V jeho díle cyklicky opakuje témata, která jej nejvíce oslovují. Je to příroda, rybníky a stromy, v grafických listech se pak objevují v různých obměnách s motivy zvířat, vesnic a krajin.

Dřevořezy se projevují s jistou expresivitou grafického projevu a lyrizujícími tendencemi. Tento expresivně lyrickým výraz můžeme vidět v jeho grafickém cyklu krajin, např. „Otevřená“, „Zamyšlená země“, „Oživená“, „Píseň“ (obr.č.15) a „Osamělá“ aj.

Nejčastěji se opakuje a obměňuje strom s vidlicí větví, připomínajících rozpražené lidské ruce, a nad ním kotouč slunce, nehybně visícího na obloze. Pro Peterku se strom stal zosobněním vědění, síly a života.

„Strom pojmám jako strom života i symbol vertikálnosti – vyjadřující ideu živoucího kosmu i trvalého vývoj a růstu směrem k obloze, personifikuje zároveň smrt i rezignaci ve spojení vody v kořenech se vzduchem v listech nad zemí, zrozenou z ohně. Strom je osou světa, ve svém falickém tvaru ztělesňuje plodivou sílu, kterou se v kombinaci se solárním obrazem ještě více umocňuje“.

Typické pro Peterkovu tvorbu nejsou jen náměty z přírody, ale také grafické provedení – nečastěji v technice dřevořezu, která autorovi umožňuje určitou rustikálnost výrazu. Velké obrysové zdůrazněné černobílé plochy mu dovolují vyjádřit poetický komponent jeho tvorby.

2.7. Závěr

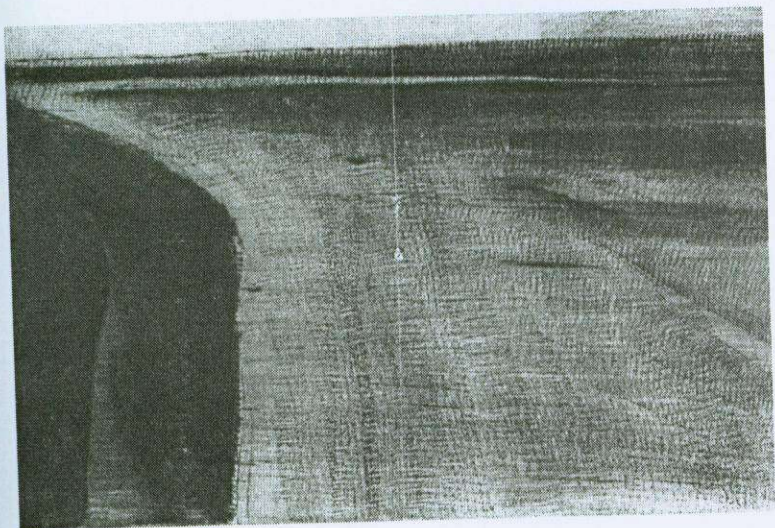
Umělci – grafici, které jsem v přehledu představila, čerpali náměty svých výtvarných děl převážně z rostlinných motivů a příroda byla v jejich tvorbě hlavním zdrojem inspirace.

Krajina je v jejich díle zobrazována od tradičního realistického pojetí přírody (např. v díle L. Čepeláka), přes expresivní umocňování terénních detailů (např. v díle J. Chudomela, J. Šafránka) až imaginativní evokaci krajiny snů a básnických představ (např. v díle M. Nováčka, F. Peterky).

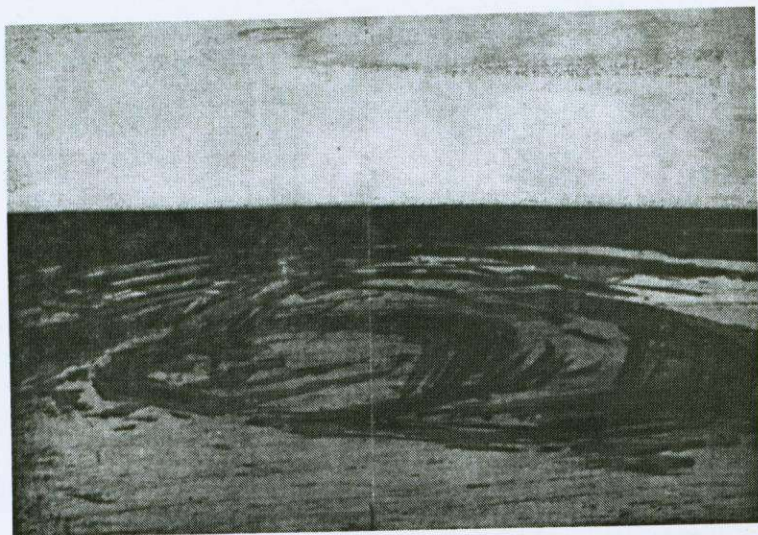
Studiem jejich výtvarného projevu jsem je seskupila do skupinek dle sjednocujících znaků, které je nějakým způsobem pojí. Například: Žáci grafického ateliéru Ladislava Čepeláka, Členové SČUG Hollar, grafici z jižních Čech a severních Čech apod.

Nejvíce mě však zaujala grafická tvorba Aloise Toufara a Evy Pilné. V jejich díle je mnoho blízkého a společného s tvorbou mojí. Zřejmě to bude společným tématem - motivem stromu a pozorováním přírodních struktur. Spatřuji stejně jako já sounáležitost stromu a přírody s člověkem, který z ní povstal.

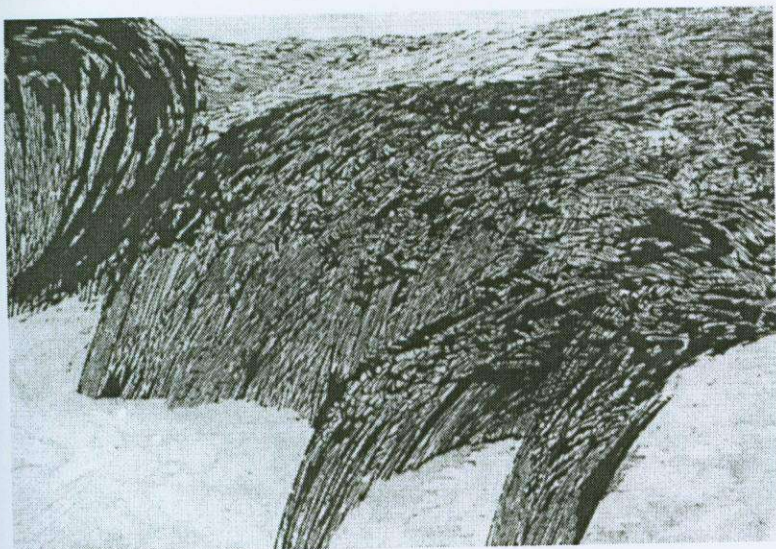
2.8. Obrazová příloha I. – obrazový doprovod k textu

1

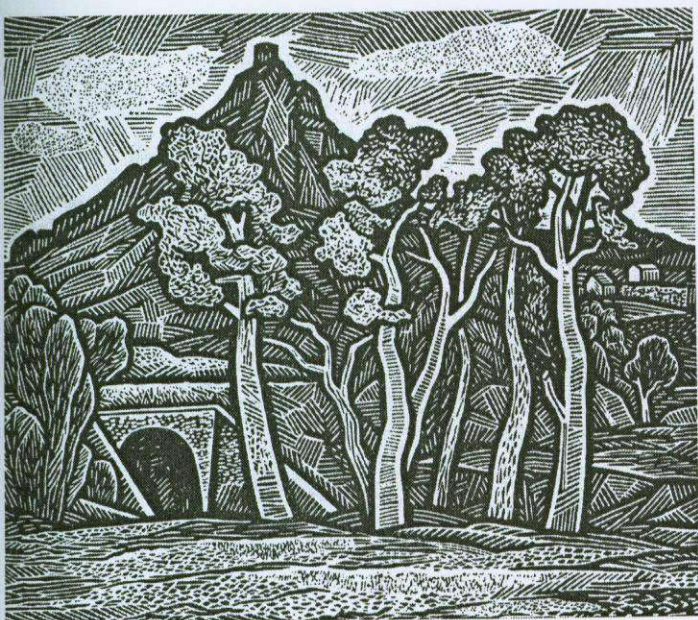

2

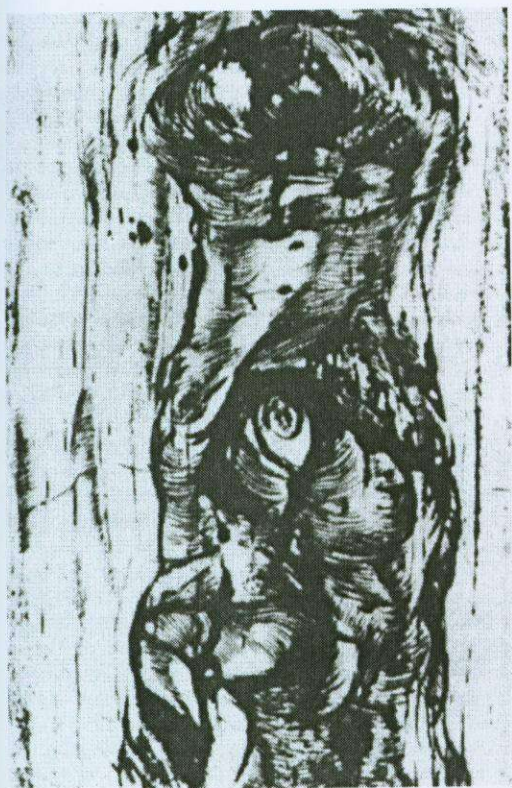

3

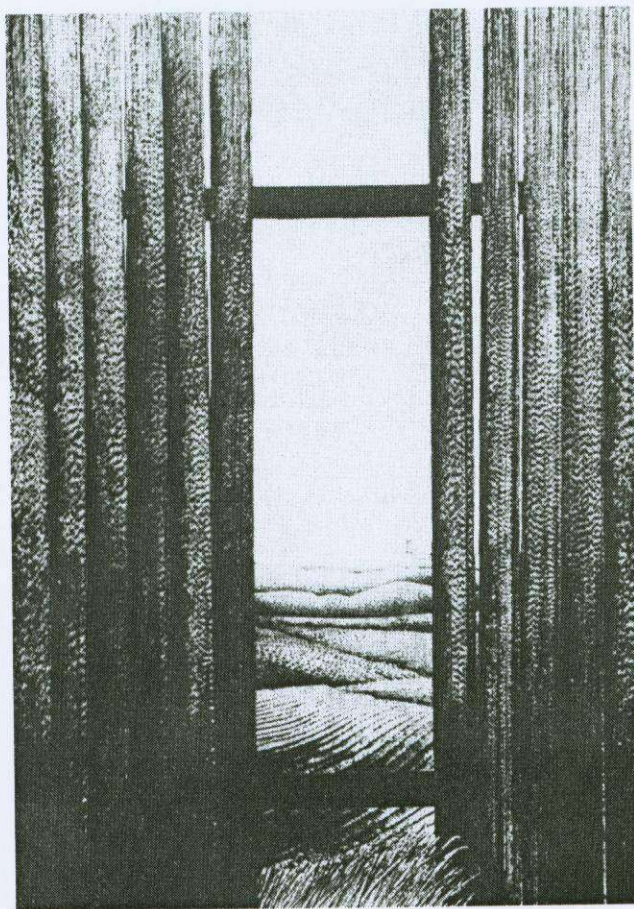
1. Ladislav Čepelák, „Stopy orby“, mezzotinta, 1974
2. Ladislav Čepelák, „Oranice“, akvatinta, 1980
3. Jan Šafránek, „Obilné pole I. dřevorez, 1986

8

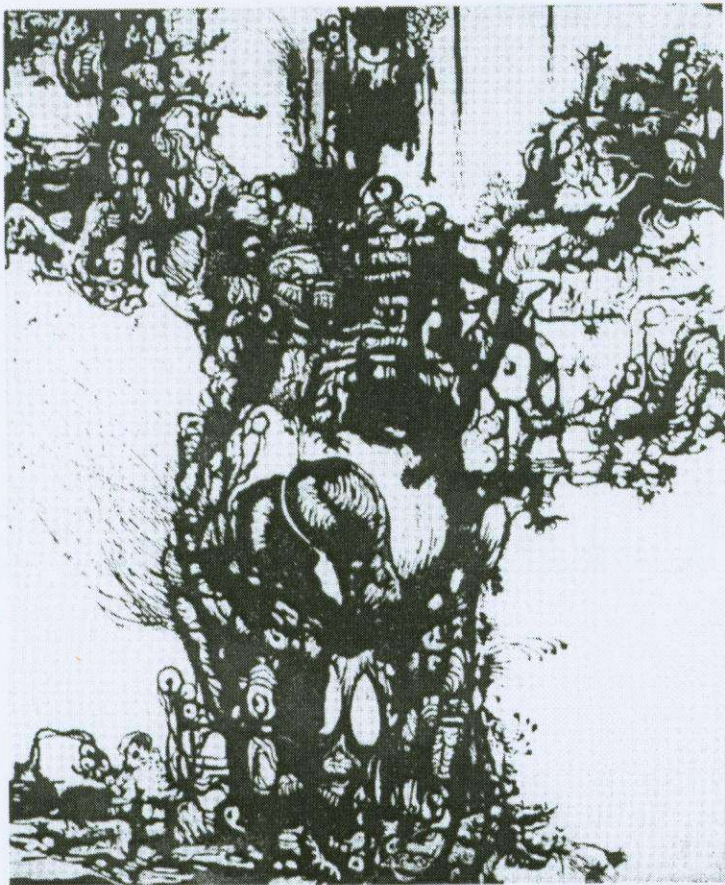

9

10

8. František Hora, Košťálov, linořez, 1960
 9. Milena Pilná, „Strom“, suchá jehla, 1970
 10. Alena Bílková, „Plot“, suchá jehla, 1983

11

12

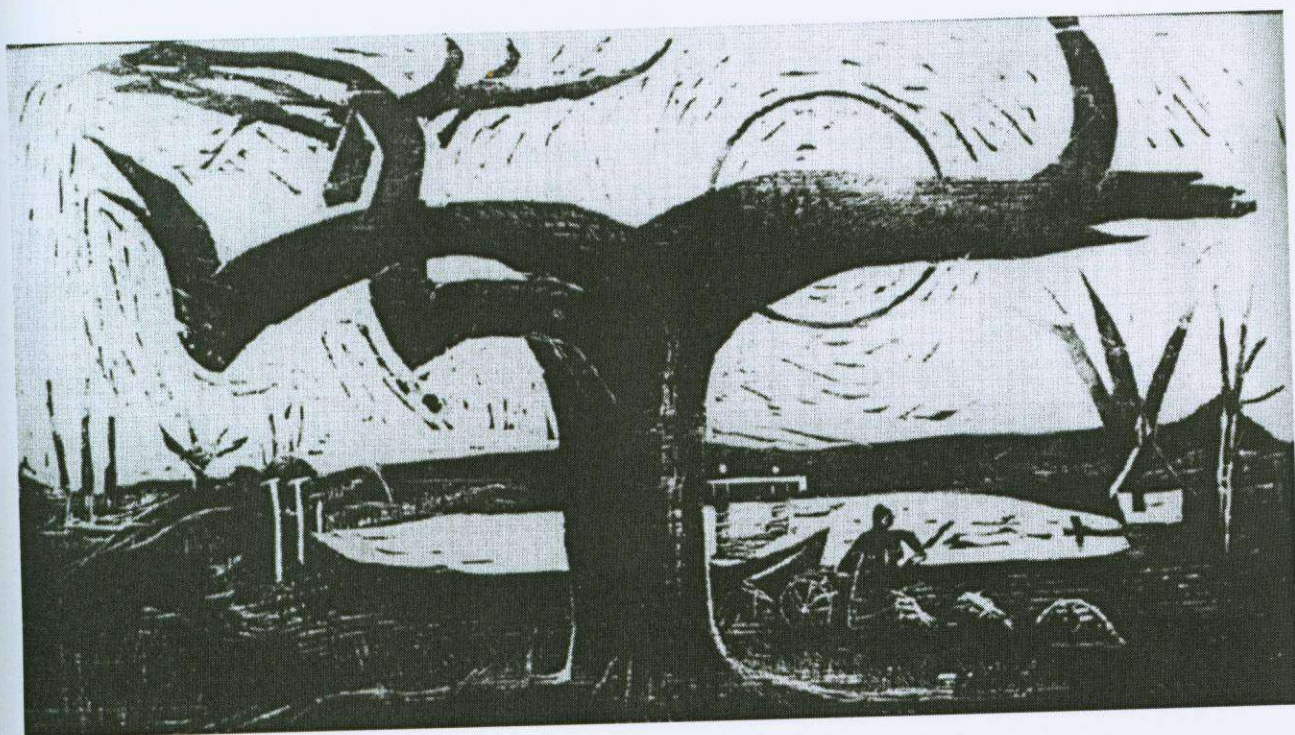
11. Alois Toufar, „Tektonika mého stromu“, linoryt, 1974
 12. Alois Toufar, „Struktury mého stromu“, linoryt, 1974

13

14

15

13. Miloslav Nováček, „Večer v zahradě“, dřvořez, 1970
 14. Miloslav Nováček, „Jarní večer“, dřvořez 1971
 15. František Peterka, „Píseň“, dřvořez, 1959

3. Realizace frotáže a linorytů a jejich význam ve výtvarné praxi a v užití k tvůrčí činnosti v pedagogickém procesu.

3.1. Stručná charakteristika grafických technik – linorytu a frotáže

Linoryt

Linoryt se řadí mezi grafické techniky tištěné tiskem z výšky. Charakterem se linoryt nejvíce blíží dřevorytu, jedné z nejstarších grafických technik, která je známa už od druhé poloviny 14. století. Někdy je označován přímo za jeho pokračování, které se odehrává v měkčím a pružnějším materiálu.

Éra této velmi mladé grafické techniky začíná rokem 1860, kdy bylo linoleum vynalezeno. Pro tisk, bylo poprvé použito kolem roku 1890 v německých manufakturách na tapety. Jako jedni z prvních jej začaly používat také knihtiskaři, kteří jím nahrazovali dřevěné desky při tisku podtiskových ploch pro plakáty a jiné barevné tiskoviny větších formátů.

Původně linoleum tvořilo hrubé jutové tkanivo, na které byla za tepla tlakem, pomocí válců, nanesena směs hustého polymerovaného lněného oleje, korkové drti, pryskyřice a barviva. V oblasti grafické tvorby se nejprve dlouho užívalo linolea korkového, později, když bylo vytlačeno linoleem z plastických hmot, přejala grafická praxe i toto.

Mezi největší výhody linolea patří zejména lehkost se kterou je možno řezáním a rytím vytvářet obraz. Další výhodou je hladkost povrchu, která vylučuje rušivý vliv nežádoucí texturu. V neposlední řadě je to také jeho dostupnost a lacinost.

K rytí do linolea se používá žlábkových linoryteckých rydel, lisovaných z ocelového plechu do profilu V nebo U a nasazených do dřevěných držátek. Linorytecká rýtky se rychle tupí. Jejich vnitřní hrany by se měli brousit během rytí jemnozrnnými karborundovými brousky nebo pilníčky patřičného trojúhelníkového nebo půlkruhového profilu.

Frotáž

Snímání otisků z rozměrných kamenných, keramických a kovových reliéfů bylo již před započtím našeho letopočtu oblíbenou technikou v Číně; zhotovovali se jí první nedokonalé reprodukce těchto děl pro císařské archívy a sběratele. V novější době se frotáž praktikovala zejména jako vděčná archeologická metoda, vhodně doplňující prostředky fotografické. Využívá se při ní možnosti obtisknout kresbu reliéfu, aniž bylo nutno na jeho vyvýšená místa nanášet tiskovou barvu.

Mezi českými umělci vzbudila metoda frotáže pozornost již brzy po svém objevu. Ten je připisován Maxu Ernstovi, který k němu podal slovní výklad textem *Au delà de la peinture*. Sugestivně techniku frotáže předložil veřejnosti v srpnu 1925, kdy z dřevěné podlahy snímal

tužkou třením přes papír kresby, které podnítily jeho imaginaci. Metodu frotáže pokládal za ekvivalent automatického psaní, jako projekci toho, co se v něm vidí. O rok později zveřejnil 34 frotáží, které vydala Jeane Bucherová ve světlotiskových reprodukcích pod názvem Historie Naturalle.

3.2. Využití grafických technik linorytu a frotáže v pedagogickém procesu

Technika linorytu

S technikou linorytu by měly především pracovat děti zhruba od 10 let. Nejprve techniku linorytu vysvětlíme, jak správně používat rýtky a upozornit na možné nebezpečí poranění.

Způsob práce: Před započítím rytí nejprve si připravíme pomocnou kresbu. Kresba by měla být co nejvíce zjednodušená, měla by se omezit na silnější a slabší černé linie a plochy a měla by být stranově obrácená. Kresbu pak přeneseme na plochu linolea z pauzového papíru přes kopírovací papír. (Linoleum předtím odmastíme benzínem). Předkreslený stranově obrácený obraz pak vyrýváme žlábkovými rýtky.

Na vyryté lino pak naválíme válečkem tiskařkou barvou tak, aby byla po celé své ploše rovnoměrně rozválená. Pro tisk si připravíme papír pro tisk z výšky či stačí obyčejný kladívkový papír, na který si předkreslíme rozměr vyryté matrice. Matrici na papír položíme a tiskařským válcem projedeme.

Téma je pro tuto techniku je nevyčerpatelné. V technice linorytu může být vytvořen jakýkoli žánr bez omezení, které má však jisté zásady, o kterých jsem se již zmínila dříve. (Např. zjednodušení kresby na silnější a slabší černé linie a plochy).

Technika frotáže

Technika frotáže ve srovnání s linorytem je mnohem jednodušší, práce s touto grafickou technikou je velmi snadná a jednoduchá a mohou s ní pracovat i mladší děti. Přesto vyžaduje i tato technika pro úspěšné zvládnutí praktické zkušenosti a jistou zručnost.

Přírodninový otisk – (frotáž přírodniny)

Prakticky z jakéhokoli dostatečně pevného a víceméně plošného objektu či přírodního materiálu s výraznou strukturou můžeme po naválení tiskovou barvou provést otisk. Rostlinný list, květinu, větvičku, dřevěnou desku, kůru, atp. položíme po nabarvení na papír a protáhneme

v lisu. Získáme pozitivní otisk obrysu i povrchu přírodniny. Též můžeme získat otisk po přiložení a upevnění papíru na vybranou strukturu přírodniny a tiskovou barvou naváleným válečkem přejíždět vybraný motiv. Výsledkem se stává jako u prvního příkladu pozitivní otisk.

Mnohem jednodušší k vytvoření frotáže je tření respektive otisk strukturované předlohy přetíráním tužkou, grafitem nebo vtlačováním na papír.

3.3. Užití těchto technik a tématu k tvůrčí činnosti v pedagogickém procesu na ZUŠ

Na téma „O stromech a o přírodě“ by bylo vhodné vytvořit výtvarný projekt, kde by se využilo i těchto grafických technik. Je to téma obsáhlé a na toto téma by se projekt mohl zpracovávat a tvořit několik let.

Cílem tohoto projektu by bylo, aby děti mohly objevovat povrchovou strukturu, barevnost, tvary a proporce stromu, a zároveň hledat souvislosti mezi celkem a jeho částmi se životem člověka. Rozvíjet fantazii i lásku k přírodě zároveň.

Projekt by byl rozdělen do podtémat – komponentů a souvislostí, které tvoří strom. Např.:

Strom - koruna - větve - listí

- kmen - dřevo - letokruhy

- kořeny

- škůdci

- čtvero ročních období

- památný strom

Pro příklad zde uvedu alespoň několik úkolů s využitím techniky frotáže:

Letokruhy

Počtem letokruhů, které u stromu každoročně pravidelně přibývají, se dá vyčíst jeho stáří. Dynamika tvorby letokruhů je zákonitá a zachycuje věrně časový úsek, v němž strom rostl, období hojnosti, dobré výživy i strádání.

Letokruhy na pařezu. V nich jako v drážkách gramofonové desky nebo v čárovém kódu je vepsán celý život stromu, průběh povětrnosti, sluneční aktivita, vláhové a výživové poměry atd.

Děti mohou objekty s letokruhy, vhodné pro dělbu frotáže, nalézt v lese, či kdesi, kde se těžilo dřevo: z pařezu, či kusu kmene.

Listy - „Život uvnitř listu“ aneb paralela s lidským dýcháním. Výrazným prvkem zde bude průběh žilnatiny listu, rozvádějící živiny.

Kmen – „Hledání zajímavých struktur kůr“: úkolem je vytvořit frotáže z různých stromů. Cílem by bylo, aby děti se pokusily hádat o jaký strom se jedná. Zda je to listnatý či jehličnatý strom atd.

Nebo hledat témata vhodná k výtvarnému zpracování i pod kůrou stromu.

Škůdci- „Život v kůře a pod kůrou stromu“

Staré a nemocné stromy podléhají různým škůdcům a houbám. Ač pro strom nemilá to věc je možným zdrojem motivace pro děti, formou frotáže. Larvami hmyzu vyhloubená bludiště chodbiček pod kůrou či na obnaženém povrchu dřeva mohou být rovněž vhodným tématem ke zpracování i technikou linorytu.

Jak už jsem nastínila na začátku, cílem tohoto výtvarného projektu by bylo pochopit a ocenit význam života, spojit přírodní dění se životem člověka a rozvíjet odpovědnost za životní prostředí a zároveň odhalit skrytý řád přírody na základě pozorování skutečnosti a hlavně fantazie.

4.4.1.1. Vyjádření a objasnění přístupů

4. Vyjádření a objasnění přístupů a osobních záměrů tvorby diplomové práce

4.4.1.1. Vyjádření a objasnění přístupů

4.4.1.1. Vyjádření a objasnění přístupů

4.4.1.1. Vyjádření a objasnění přístupů

4.4.1.1. Vyjádření a objasnění přístupů

4.4.1.1. Vyjádření a objasnění přístupů

4.4.1.1. Vyjádření a objasnění přístupů

4.4.1.1. Vyjádření a objasnění přístupů

4.4.1.1. Vyjádření a objasnění přístupů

4.4.1.1. Vyjádření a objasnění přístupů

4.1. Inspirační zdroje:

Esej na téma: „O stromech“

Již v hlavním úvodu a v úvaze „O stromech“ jsem uvedla, co mě vedlo ke zvolení tématu mé diplomové práce. Je to můj blízký vztah ke stromům a přírodě nejen bytostně, ale i ve výtvarnému projevu.

Strom...

...takové krátké slovo – a přesto z něho přímo slyším velikost. Majestátnost, která strmí do výše. Jenže: co to je vlastně strom? Co dělá strom stromem? Tak třeba jeden ze slovníků říká, že strom je rostlina s dřevnatým stonkem. Hlavní stonek, alespoň v dolní části je přímý, nevětvený a nazývá se kmen. Nahoře nese větvemi vytvářenou korunu.

Jinde je strom odvěkým symbolem bytí lidského rodu...

Stromy listnaté a jehličnaté, vysoké i zakrslé, stále zelené i opadavé, rostoucí v bažinách i na svazích hor i při okrajích mohutných ledovců – tak mnohotvárné je království dřevin, pokrývajících víc než třetinu souše. Jejich vzhled se mění jak v pomalém rytmu geologických událostí na povrchu planety, tak ve stále rychlejším rytmu dějin novodobé civilizace. V lesích při osídlování souše našla svůj domov více než polovina druhů živých organismů.

Každý strom je živý tvor. Jako každý člověk i každý strom je osobnost a individualita. Tělo stromu není jen kůra, větve či pupeny a listy. Každý kus prkna, každá dýha, fošna nebo pařez jsou části životopisu stromu a ten záznam o životě je tak teplý, blízký a krásný, že až začínáme myslet na to, co nás převyšuje. Chodíme se opřít o kmeny a prosíme je o sílu nebo se jen tak touláme pod klenbami větví. Přes zelené jehličí a listy se díváme do modrého nebe. Odstíny podzimních korun nás učí barvám, které i ti nejlepší malíři jen stěží napodobili.

Kus dřeva je stránkou v té nejbohatší knize, kterou znám a kde i já mám svůj záznam... v knize života.

Ty dřevěné životní záznamy píší kromě kambia, mízy, pletiv a buněk i voda, vítr, slunce a země. Strom, nádherný už za života, zanechává po sobě svým dřevěným tělem svědectví možná ještě krásnější. Fotosyntézou – zázrakem proměňování – nám i stromy umožňují vůbec žít holý život. Dost dlouho jsme to netušili, ale teď to víme. Přimlouvám se, abychom dnes stromům začali za to tisíceleté soužití oplácet. Alespoň účinnou ochranou před námi samými.

Co dělá strom stromem...

Koruna stromu. V koruně každého stromu lze najít tři zóny: tu nejstarší, stromovou tvoří starší, silné kosterní větve, tedy jakési malé stromy. Tu druhou, mladší, tvoří ohebné a někdy až prutnaté větve a větévky. Je to jakési stádium středního věku, fáze nebo zóna "keřová". A v té

nejmladší, na samé periferii koruny se z přezimujících pupenů objevují každé jaro znovu rašící listy, květy a měkké větévky. Je to stadium plné života, "bylinné", v němž je každý strom každý rok zase veselým dítětem.

Dodnes se chodíme opřít o kmeny a prosíme je o jejich sílu nebo se jen tak touláme pod klenbami větví a přes zelené jehličí a listí se díváme do modrého nebe...

Kmen stromu. Kmen - symbol pevnosti stromu a nejnápadnější měřítko věkovitosti i památnosti. V mládí hladká kůra se věkem proměňuje v silnou borku, která hlubokými vráskami a prasklinami v nás vyvolává srovnání s vráskami na tváři člověka.

Letokruhy. Letokruhy se dá vyčíst stáří stromu, tedy ne přesně tak jako u lidí se nedá určit věk. U stromu pravidelně přibývají na jaře a v létě. Dynamika tvorby letokruhů je zákonitá a zachycuje věrně časový úsek, v němž strom rostl. Letokruhy na pařezu. V nich jako v drážkách gramofonové desky nebo v čárovém kódu je vepsán celý život stromu, průběh povětrnosti, sluneční aktivita, vláhové poměry atd.

Dutina stromu. Stává se, že se kmen stárím nebo nehodou otevře a odkryje dutinu... Někdy ještě plná rozpadající se dřevní hmoty, kterou prorůstá množství drobných vnitřních kořínků, jindy už prázdný prostor se staly osobitým světem prohlubní, záhybů a nárůstů. Tajemný svět sám pro sebe, z něhož nahoře mezi větvemi je možné zahlédnout nebe.

Kořeny. Kořeny skryté v zemi - tedy nepřístupné a už tím vlastně záhadné. Svými tvary, narůstáním, úporností i silou. Tam pod zemí musejí kořeny nalézat vodu a živiny, probít se mezi kameny do délky i plochy. A ještě drží a kotví hmotný kmen a korunu, do níž se prudce umí zahryznout poryv větru. Stárím někdy části kořenů vystoupí nad zem, jako žíly na ruce zestárlé v práci. Poodkryjí tajemno a za to se stanou živou plastikou.

Památné stromy. Se stromy to bývá jako s lidmi. Na první pohled může člověk zaujmout vzhledem, chůzí, výrazem tváře, výmluvnými očima. Strom, a zvláště věkovitý a památný, dokáže naráz přinutit člověka k zastavení - tak často se jeho stáří výmluvně promítá do vzhledu. Sto let není v životě několik set let starého stromu tak dlouhý čas, a přece fotografie a obrázky mnohé prozrazují. Třeba u slavného krompašského tisu, který byl zobrazen už na starých vojenských mapách z doby monarchie.

Stromy se dožívají s lehkostí několika set let, přežijí i ty nejstarší obyvatelé naší planety. Dnes starých stromů najdeme kolem sebe málo: v parcích, zámeckých či klášterních zahradách, v lesních rezervacích nebo v jen tak v krajině, větru a dešti napospas. Takové stromy si zaslouží když ne ochranu, určitě alespoň naši pozornost. Pozornost a náklonnost, odvahu říci, že jsou historickým i kulturním dědictvím, že přeci mají přednost před krátkodobými projekty rozvoje, před všemi těmi garážemi, markety a silnicemi.

Člověk a strom. Naši předkové si vytvořili řadu legend. Staří Keltové, podobně jako původní obyvatelé Japonska, věřili, že duše stromů a lidí se navzájem převtělují. Odtud pak teorie

stromokruhu. Každý z nás má svůj strom, odpovídající určitému časovému období narození (sakura, dub, jasan, oliva), jiné patří delším časovým údobím. Narozdíl od hvězd se můžeme ke stromu přitisknout. Obejmout ho. Není koneckonců důležité v jakém stromokruhu jsme se narodili. Stromy tu žijí s námi a je na nás, zda budeme žít s nimi.

Stromy nepotřebuje pouze hmyz, který se živí jeho listy, ptáci, kteří v jeho korunách hnízdí, netopýři a kuny, kteří se ukrývají v jeho dutinách. Stromy jsou významné i pro lidi. A nemám na mysli jen dřevo, které využíváme jako zdroj tepla či stavební materiál. Stromy nám produkují kyslík, chladí vzduch v parném létě nebo zadržují vodu v lesích po velkých deštích. Stromy potřebujeme a ony potřebují naši ochranu.

4.2. Praktická část diplomové práce - vlastní tvorba

V praktické části diplomové práce představuji díla vytvořená technikou černobílého linorytu a frotáže, inspirovaná přírodními motivy, jak jsem již podrobně popsala v teoretické části.

Diplomová práce se skládá z 20 kusů linorytů a frotáží a přípravných kreseb.

Soubor linorytů je rozdělen na dvě části: Jedna, která vychází přímo ze skutečnosti vyzorovaných struktur kůr a podána „in natura“ a druhá, též vychází ze skutečnosti, ale je ve stylizované podobě. Zdrojem inspirace pro linoryty mi byla živá příroda – stromy, kůra, povrchy.. Motivy pro linoryty jsem čerpal i z frotáží, které jsem v terénu získala.

Jako podklad pro linoryt jsem zvolila nevšedně dřevěnou dýhu ve formátu A3, které jsem ponechala původní vzhled – tzn. bez jakéhokoli zarovnání a adjustace. Chtěla jsem docílit toho, aby kůry stromů korespondovali s podkladem dřevěné dýhy, a aby podpořily ještě více jejich strukturu kůr vyrytého linorytu. Výsledky ukázaly vhodnost této kombinace.

Co se týče barevnosti jednotlivých listů – linorytů, jsem zvolila nejosvědčenější barevnost – kontrast černé tiskové barvy a světlého podkladu. Frotáže jsou provedeny ve škále hnědých odstínů. Podkladem pro frotáže se stal balící papír ve formátu zhruba od A4 – A1.

5. Závěr

Stromy a lesy jsou odedávna výraznou součástí naší krajiny. Stromy a lidé patřili a patří k sobě. Často se ale člověk choval ke stromům macešsky a ke krajině nemoudře. Stromy musí čelit nejrůznějším tlakům, jsou poškozovány nejrůznějšími vlivy. Jsou ale lidé, kteří se o stromy starají, vysazují nové stromy a mají ke stromům úctu. Je to krásná činnost, kterou je možné výrazně změnit tvář krajiny i charakter měst. Věřím, že přijde doba, kdy si lidé uvědomí, že sestoupili ze stromů a musí se k nim zase vrátit. A tak jako kdysi hledali úkryt v jejich větvoví, budou vyhledávat stín, zelenou barvu listů a šumění větru v korunách, aby si léčili svoje unavené duše.

Svoji diplomovou práci jsem chtěla vyjádřit svůj vztah k přírodě a upozornit na stromy, jako nepostradatelnou součást našeho života i jako objekt vhodný pro výtvarné zpracování.

Neopakovatelný vzhled uvedených děl, zejména frotáží, které jsou přímým odrazem vždy originální a nádherné skutečnosti přírodnin, až překvapuje a dává člověku námět k fantazii a zamýšlení nad krásou, která nás obklopuje.

Možná nám dá i inspiraci k tomu, abychom se v uspěchaném životě aspoň na chvíli zastavili, zahleděli se na zdánlivě všední kůru stromu, který míváme a objevili neopakovatelnou krásu linií, které utváří.

Technika frotáže s povrchu přírodního materiálu, kůry, listů stromů a podobně, se jeví jako vděčná témata pro hodiny výtvarné výchovy, a to ve všech věkových kategoriích dětí. Technika linorytů s těmito motivy jsou vhodné pro děti starší, které již zvládly základy této techniky.

Spojení výtvarného projevu s láskou k přírodě a fantazií zároveň, je spojením jistě šťastným, jak jsem si sama vyzkoušela ve svém projektu.

Pokud má práce zaujme a bude motivovat alespoň některé učitele výtvarné výchovy, či potvrdí i svou praxí v pedagogickém procesu, že mé závěry jsou správné, pak budu ráda, neboť svým praktickým přínosem splní tato diplomová práce svůj účel.

6. Seznam použité literatury

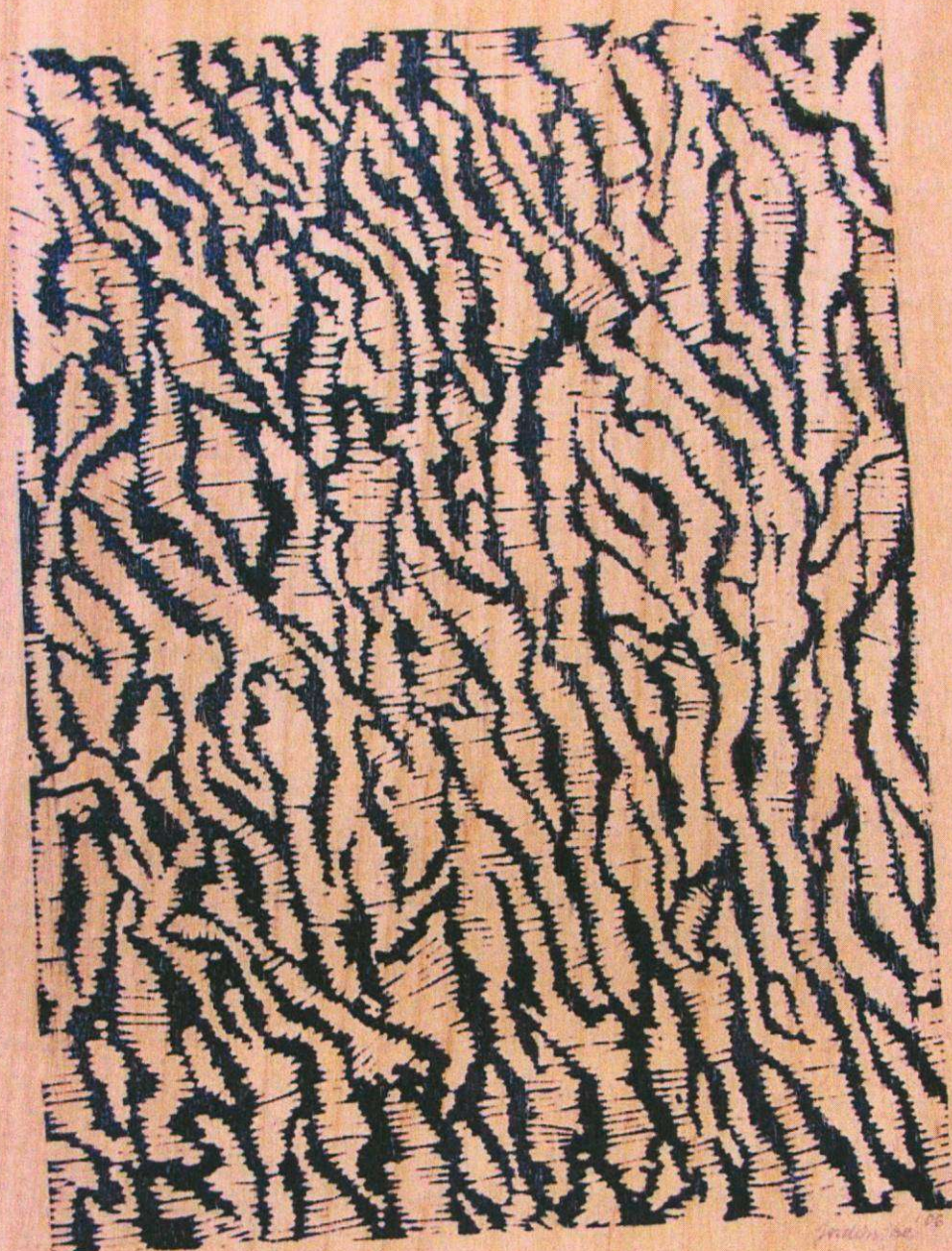
- Čepelák, L.: Grafika a kresby 1950/1980 – Oblastní Galerie Liberec, březen – duben 1982
- Čepelák, L.: Okresní Galerie výtvarného umění Náchod – Grafika, Malá výstavní síň březen – květen 1987
- Čepelák, L. a Šafránek J.: Cykly, Stredoslovenská Galéria Bánská Bystrica, február- marec 1989
- Čubrda, Z.: Severočeská grafika, Severočeské nakladatelství, 1985
- Hageneder F.: Velká kniha stromů – Duch stromů, vydavatelství Fontána, 2003
- Houra, M., Jak se dívat na grafiku, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1971
- Chudomel, J.: Grafika, kresby, Dílo, Podnik českého fondu výtvarného umění, Galerie Přerov, listopad 1983
- Chudomel, J.: Dřevořezy, pastely, Oblastní galerie Liberec, září – říjen 1987
- Jezdinská, S.: Výtvarný projekt „Strom“. Seminární práce z Teorie výtvarné výchovy, JČU PF 2004
- John, J.: Malba, kresba, grafika, Galerie výtvarného umění v Chebu, únor – duben 1980
- Krejča, A.: Techniky grafického umění, nakladatelství ARTIA, edice umělcova dílna, 1981
- Marco, J.: O grafice, vydala Mladá fronta, Praha 1981
- Nováček, M.: Grafika, březen – duben, Galerie Hrozen, České Budějovice, 2003
- Nováček, M.: Čas míru, kresby a grafika, vydala Alšova jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou, 1983
- Odehnal, A.: Grafika, Muzeum města Brna, listopad 1996
- Roeslová, V.: Námět ve výtvarné výchově, Sarah, Praha 1995
- Sdružení českých umělců – grafiků Hollar a nadace Hollar, V Praze, k 80. výročí založení SČUG Hollar, 1997
- Stehlíková, B.: Jižní Čechy v grafické tvorbě, Jihočeské nakladatelství, 1982
- Šamšula, P.: Obrazárna v hlavě – Výtvarná čítanka pro 2. – 5. ročník ZŠ, vydalo Středisko pedagogické literatury, Praha 1996
- Toufar, A.: Obrazy – kresby, vydala Oblastní galerie Vysočiny v Jihlavě, OGV Jihlava – duben – květen 1969
- Toufar, A.: Výbor z díla, (výstava k umělcovým nedožitým šedesátinám) Oblastní galerie Vysočiny v Jihlavě
- Vondrová, P.: Výtvarné techniky pro děti, vydal Portál, Praha 2001

7. Obrazová příloha II. - Fotodokumentace

Soubor linorytů

11

John De 15

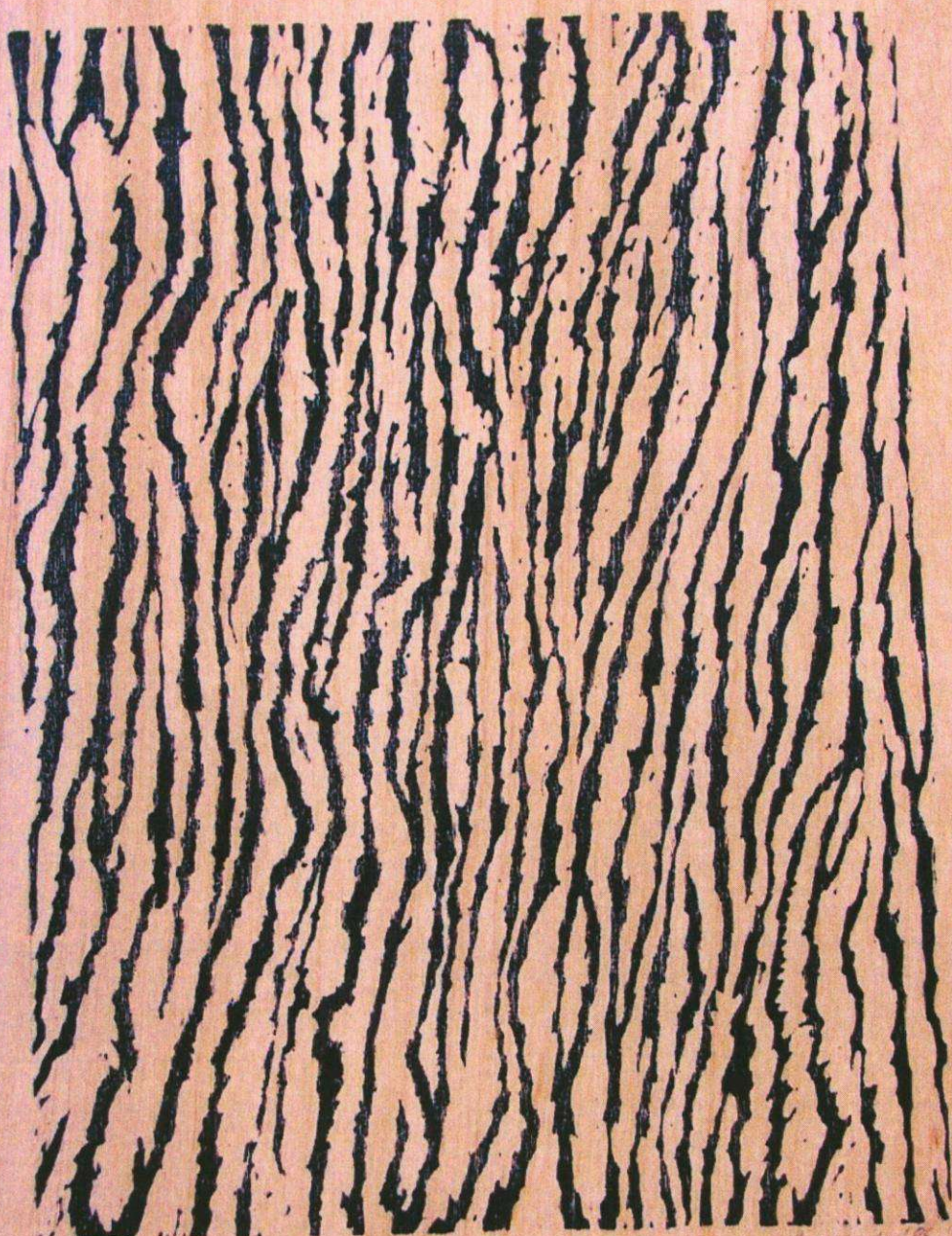
1/4

juditha '06

4/4

Jordan's Co.

7/11

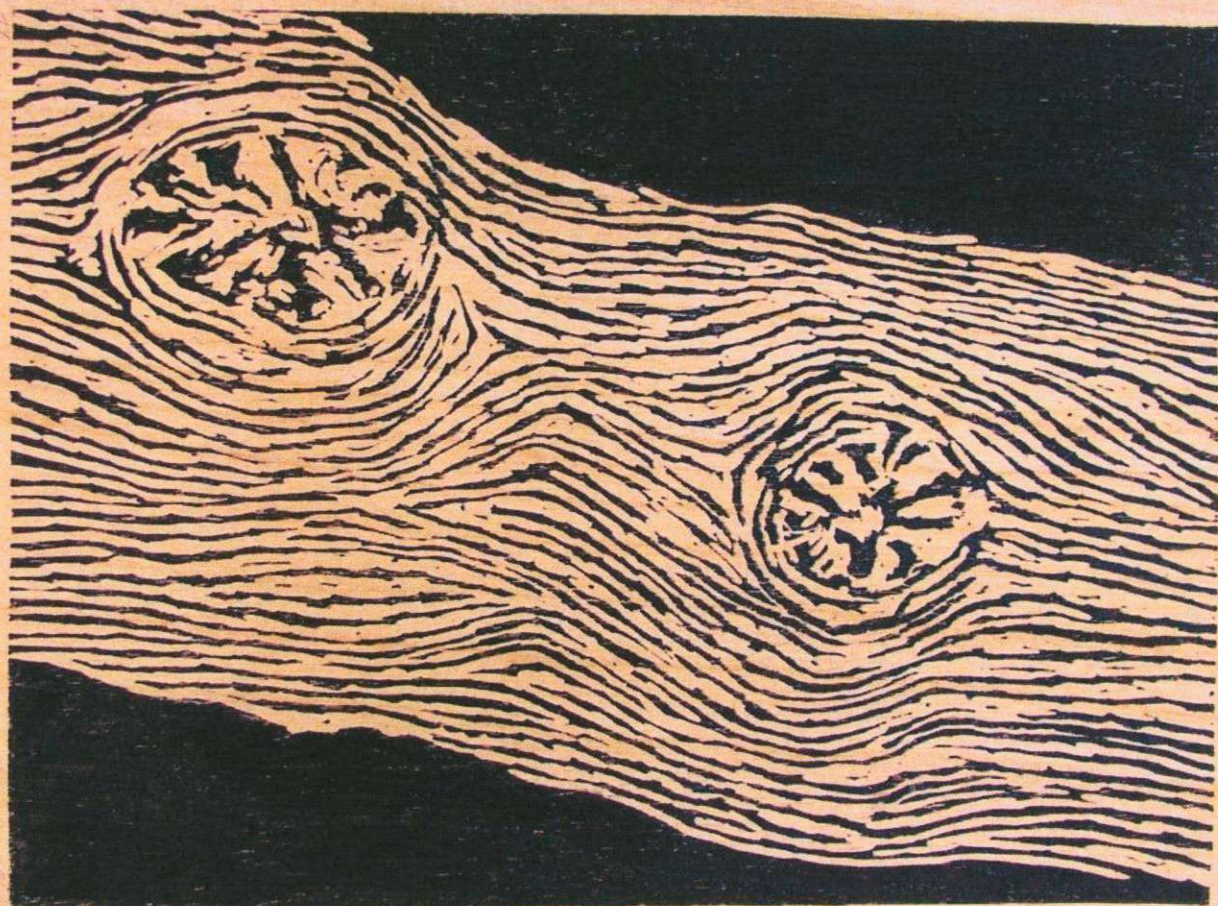
J. Anderson '06

49

gradimka' 00

Soubor frotáží

